

Az örmény nyelv állítólagos hettita-luvi jövevényszavai és történeti jelentőségük

1. Az örmény nyelv vélelmezett hettita & luvi jövevényszavai

- örmény előfutárok után ld. Schultheiss 1961; Greppin 1975a, 1975b, 1978a, 1978b, 1978-1979, 1980, 1981, 1982a, 1982b, vgl. noch Mkrtschjan 1974; Weeks 1985 *passim*; Djahukian 1990: 27; Martirosyan 2010 *passim*;
- kiértékelésük mindmáig várat magára: kritika nélkül átvéve (Fortson 2010: 382) vagy kritika nélkül elutasítva (Tischler/HEG: „*verfehlt*”, „*wertlos*”; Puhvel/HED);
- a javaslatok alapproblémái (külön-külön, ill. egyszerre többen, példákhoz lentebb): az etymonul javasolt hettita / luvi szó 1) nem létezik, 2) mást jelent, 3) más az alakja, 4) az eltérő hangalak nincs megmagyarázva, 5) az eltérő jelentés nincs megmagyarázva;

2. A szakirodalomban javasolt kölcsönzések csoportjai a kritikai kiértékelés után

(1) Alapnyelvből örökölt (vö. legutóbb Martirosyan 2010: s.vv.):

- a szakirodalom tisztázta: *asr* 'gyapjú'; *čax* 'rőzse'; *ēš* 'szamár'; *han* 'nagyamama'; *hanem* '(ki)húz' (García Ramón 2011); *hatanem* 'szúr, vág'; *haw* 'nagyapa'; *mał'em* 'óhajt, imádkozik'; *ołoł* 'árvíz, elárasztás'; *p'etur* 'toll'; *šertem* 'vagdos, szeletel'; *šown* 'kutya'; *spand* 'levágás'; *sprdem* 'kicsúszik' (Kloekhorst 2008: 410); *tanim* 'elvezet, magával visz' (LIV²: 106); *t'alar* 'agyag, agyagedény' (Pokorny 1959: 1061); *t'ar* 'pózna szőlő és hasonló szárítására' (Pokorny 1959: 1078); *xal* 'játék';
- új javaslat: *brut*, *gestras*, *šalem*, *šarem*, *šer*, *šp'em*, *šulay*, *skalim*, *tařeln*, *vařem*;

(2) A hettitából kölcsönzött: nincsen

(3) A luuiból kölcsönzött: *laxur*, *vaš*, *torr*²; *xarın*;

(4) Egy másik nyelvből kölcsönzött:

- a szakirodalom tisztázta: *išxan* (iráni, Benveniste 1929: 7-9); *k'nar* (akkád vagy iráni, Olsen 1999: 914); *k'owriak* 'csikó' (iráni, Hübschmann 1895: 258); *šahem* 'nyer' (iráni, Olsen 1999: 898); *xoršak* 'napszúrás, leégés' (iráni, Olsen 1999: 245); *žant* 'dögletes' (iráni, Olsen 1999: 883);
- új javaslat: *alander*, *hułkahar*;

(5) Ismeretlen eredetű (de nem hettita – luvi kölcsönszó):

alškorem 'megaláz'; *ant'eł* 'parázs, szén'; *apařni* 'jövő'; *astowac* 'isten, bálvány'; *cowx* 'füst'; *dandir̄n* 'síri sötét'; *gorg* 'szőnyeg'; *hask* 'kalász'; *hskem* 'felügyel'; *kštambem* 'felró, megfedd'; *maš* 'felmorzsol'; *mat'owz* 'eperfa'; *p'ax* 'menekülés, szökés'; *p'ert'em* 'tép'; *p'sowr* 'morzsa'; *šal* 'harmat'; *šalax* 'agyag'; *šant'* 'villám, mennykő'; *šelj* 'gabonahalom'; *šil* 'szalmaszál'; *skem* 'megfigyel'; *snikon* 'boszorkány'; *sxmem* 'köt'; *sxrem* 'szédül'; *t'lip'* 'erősítő szalag'; *t'owx* 'barna, sötét, fekete'; *xalam* 'állatfej'; *xalapatim* 'térdelve becsavar'; *xelb* 'növényi rost'; *xoxom* 'megáradt hegyi patak';

(6) Hangutánzó, hangfestő (vagy ismeretlen eredetű): *balxem* 'üt'; *gelgetank'* 'éneklés'; *jaxjaxem* 'elpusztít'; *koškočem* 'lesújt, tör'; *k'rk'rem* 'elpusztít'; *top'em* '(kalapáccsal) üt'; *xaxac* 'zselé'; *xaxowrt'* 'torok'; *xoħoħem* 'lemészárol';

3. Reprezentatív példák

- Alapnyelvből megörökölt: *ēš* 'számár' ← hier.-luvi *ázu-* 'ló' (Greppin 1978b: 121-122, 1980: 205, 1982a: 70); Martirosyan 2010: 718 *ēš* => ie. **h₁e₂ku-* („highly hypothetical”), de = anatóliai alakok (Kloekhorst 2008: 237-239);
- Egy másik nyelvből kölcsönzött: *k'owřak* 'csikó' ← hett. *kūrka-* 'ua.' (Weeks 1985: 40: „talán”) – ← iráni **kurnak*, vö. középporzsa (pahl.) *kwlk'* /kurrag/, újp. *kurra* 'ua.' (ld. már Hübschmann 1895: 258; Forssman 1980: 72);
- Ismeretlen eredetű: 33. *mat'owz* 'eperfa' ← hier.-luvi „*matúsà-* ‚arboreal term“ (Greppin 1982a: 70) – helyesen (VITIS)*matusa-* 'iható élelmiszer' (BOHÇA §4c, vö. még SULTANHAN §26; BOR §7; TULEIL 2, 2-3. sor), determinatívuma ezen kívül csak a szőlővel kapcsolatos szavakkal fordul elő => 'bor(típus)' (Morpurgo Davies – Hawkins 1987: 280-283), vö. ékírásos luvi *maddu-* 'bor' (Melchert 1993: 144-145) ↔ (1) megmagyarázatlan °z°, (2) párhuzam nélküli hanghelyettesítés; (3) jelentéstani probléma;

4. Új javaslatok alapnyelvi eredetű szavakra

(1) *brut* 'fazekas' ← hett. *purutt-* 'agyag, talaj' (Greppin 1975a: 88, 1980: 205, 1982a: 70, 1991: 204-205; Weeks 1985: 126 [„nem zárható ki"]); Djahukian 1990: 27) ↔ Olsen 1999: 945: ismeretlen eredetű;

- P: 1) *í-tő* magyarázat nélkül; 2) a szókezdő örmény msh.;
- M: Martirosyan 2010: 701: *brt-eay* 'agyagból készített' => '*agyag' + hett. ~ gr. φύρω 'összekever' (Puhvel 1984: 273; Rieken 1999: 161 – Beekes 2010: 1599 nem ismeri,

pregörög szubsztrátum) ↔ Kloekhorst 2008: 282-283 szemantikailag nem jó – ie. **b^hur-ut-* 'agyag' mindkettőre szabályos (vö. **al-ut-* 'sör', Rieken *loc. cit.*);

(2) *gestras* 'vadász' ← hett. *wēštara-* 'pásztor' (Greppin 1981a: 8-9, 1982a: 66, 70)

- P: (1) szokatlan jelentésváltozás (Greppin); (2) °*as*, a hettitából e nélkül kerültek át (Greppin) – nem érv, mert nem tudjuk; (3) kiesett V? de vö. *ú-e-eš-ta-ra-* (KUB 6.46 iii 52, hapax): /wēstra-/ vagy /wēstara-/; (4) /wēstra-/ > †*gistra-* (ie. *ē* > örm. *i* korábbi? kellene más példa + hett. /ē/ → <e> [ε] és nem <ē> [e]?);
- M: 1) óav. *vāstar-*, hett. *wēštara-* 'pásztor', örm. *gestras* 'vadász' < ie. **wes-ter-/tro-* ↔ jelentés; 2) ie. **weg^h-ter-* 'hajtó' > **wek^htr-* > *gest^p*;

(3) *šalem* 'felold, kever, gyúr', *šal* 'harmat', *šalaxem* 'kever', *šalax* 'agyag' ← hett. *šalla-* 'szétesik, megolvad' (Schultheiß 1961: 221)

- P: elválasztandó szavak: *šal* 'harmat' vs. *šalax* / *talax* 'agyag' (Olsen 1999: 944) > *šalaxem* 'kever' (recens)
- M: *šalem* < ie. **skélH-/sk^lH-* 'felhasít, hasogat' (LIV²: 553), a nullfok paradigmatis kiegészítődésével (a hangtanhoz ld. Olsen 1999: 813-814) ↔ Pokorny 1959: 629: ie. **kwe^h-* 'agyagos', vö. lit. *švelnùs* 'lágý';

(4) *šarem* 'sző, sorakozik' ← *šar-* / *šariye/a-* 'kivarr, elvarr' (Schultheiß 1961: 221)

- P: [š] ↔ [s]
- M: ie. *(*s*)*ker-* 'nyúz, kapar, levág', vö. kül. hett. *iškār-/iškār-* 'szúr, hímez' (LIV²: 556-557), azaz **sker-/sk^r-* (paradigmatikus kiegyenlítődéssel);

(5) *šer*, *šer* 'vizelet', *šrem* 'vizelet' < **širem* ← hett. *šehur* (> hett. **šehuriya-* > hett. **šihuriya-*, Schultheiß 1961: 222, követi Greppin 1975a: 88, 1980: 204, 1982a: 71)

- P: 1) a laringális eltűnése megmagyarázatlan (↔ *laxur*), 2) *ad hoc* köztes alakok
- M: **šir-* (> **širem*) < pl. **skērn-* ~ ie. **skōr*/**sk-n-* 'ürülék' (hett. *š/zakkar*, *šakn-*; gr. σκῶρ, σκατός; kül. ősgerm. **skarna-*, vö. Kloekhorst 2008: 699-700; Beekes 2010: 1365; LIN: 626-628);

(6) *šp'em*, *šp'em* 'dörzsöl, tisztít' ← hett. *šuppiyah^h* 'tisztít' (Schultheiß 1961: 222; követi Weeks 1985: 192)

- P: *-ah^h*-szuffixum megmagyarázatlan eltűnése
- M: denom. < **šup^h/ip^h-* ~ < ie. **sup-* 'kultikusan tiszta', vö. hett. *šuppi-* 'ua.', umb. *supa* 'az áldozati állat (kultikusan tiszta) belsősegei' (Watkins 1973: 394, 1975: 211-214), szabályosan, ld. lentebb

(7) *šowlay*, *šowl-ay* 'selyemfonat' ← hett. ^(SÍG)*šūil-* 'fonal' (Greppin 1975a: 88, 1980: 204, 1982a: 70).

- P: az *-i* eltűnése (az *š* szabályos lenne, ld. lentebb)
- M: hett. < **suh₁-eł* < **seuh₁-* > **suh₁-lô* > *šowł* (szabályosan, ld. lentebb)

(8) *skalim* 'forgácsolódik' ← hett. *iškalla-* / *iškall-* 'szétszakít, felhasogat' (Schultheiß 1961: 222; Tischler 1977-1983: 398: „wohl verfehlt”, érvek nélkül)

- P: elméletileg lehetséges, de nem zárható ki az alapnyelvi eredet: **sklh_{2/3}* 'felhasít, hasogat' (LIV²: 553; a laringálisához ld. Kloekhorst 2008: 399);

(9) *tařehn, tařehn* 'gólya' ← heth. *tarla-* 'egy madárfaj' (Greppin 1975b, 1982a: 70)

- P: Auslaut
- M: °In, °rn-Auslaut => heteroklita (vö. Olsen 1999: 409-410) => **torł*, **trn-* mindkét szó mögött (hett: tematizáció, örm: nullfok paradigmatisus kiegyenlítődéssel)
- E: ~ ? ősgerm. **sturkaz* 'gólya' ha **st₁-ko-* < ie. *(*s*)*ter-* (Mallory – Adams 2006: 145 a hettita szóra) ↔ ha ie. **srğós*, vö. ói. *srjayá-* 'egy madárfaj', gr. *πελαργός* 'gólya' (Witczak 1991: 107; Mayrhofer 1996: 743 nyitva hagyja; Beekes 2010: 1165 nem ismeri [a harmadik lehetőséget, *τόργος* 'keselyű, hattyú', érvek nélkül elutasítja, 2010: 1494]);

(10) *vařem* 'meggyújt' ← hett. *ur-*, *war-* 'ég' (Schultheiß 1961: 225)

- P: *varC-
- M: Olsen 1999: 787: **upo-X-*; X = ie. **urh₁-* (a gyökhöz vö. már Schmitt 2007: 70; Kloekhorst 2008: 924, vö. lith. *virti, vérdu* 'főz', óegyh. szláv. *vrěti* 'ua.'): **upo-wřh₁-nu-* (~ heth. *warnu-* 'meggyújt') > **upowarnu-* > **uwarnu-* (**w* szabályos kiesésével, vö. Schmitt 2007: 70);

(11) ie. *s > örm. *š/_u*

- Martirosyan 2010: 714: ie. **k̂u* > örm. *šu* + ie. **k̂* > örm. *s* => **s* > örm. *š/_u*
- vö. ie. **sup-* > örm. **šowp^č-*; ie. **suh₁-lô* > örm. *šowł*; luvi *wasu* → örm. *vaš*
- *sow^o*: (1) kései jövevénytiszavak (iráni: *sowg* 'gyász'; *sowrham* 'fut', *sowrhandak* 'futó'; *sowser* 'kard', Olsen 1999: 907, 304, 907); (2) ismeretlen eredetű (*sowarim* 'gonosz', Olsen 1999: 343; *sowin* 'láncza', Olsen 1999: 957; *sowk^č* 'gyermektelen', Martirosyan 2010: 590; *sownkn* 'gomba' (őslezg? Greppin 2011: 294, vö. még Martirosyan 2010: 586-587); *sowtak, sowt-akn* 'egy drágakőfajta, karbunkulus, ametiszt', Olsen 1999: 251); (3) hangutánzó (*sowlem* 'füttyöl'); (4) másodlagos (*sowt* 'hazugság', Martirosyan 2010: 587-588; *sowz(an)em* 'rejteget', Olsen 1999: 782; *sowr* 'kard, kés', LIN: 411; -*sown* '-zig', Olsen 1999: 628-629);
- egyetlen kivétel (?): *sowrb* 'szent' ha < ie. **k̂ub^hró* / **skub^hró* (vö. ói. *šubhrá-* 'csinos, ragyogó', Olsen 1999: 31, LIN: 424-425, Lubotsky 2001: 51) vagy iráni jövevénytiszó **subra-* (Benveniste 1964: 2-3), vö. khot. *suraa-* 'tisza' (Cheung 2007: 368);

hangtanilag nem eldönthető (Schmitt 2007: 78; Martirosyan 2010: 588-590) => nem használható ellenérvként

5. Új javaslatok kölcsönzésekre

(1) *alander* 'utóétel' ← hett. ^{NINDA}(*a*)*lattari* 'árpakásából készült pékáru' (Schultheiß 1961: 225; HW²: 57: „kérdéses”; Tischler 1977-1983: 15: „bizonyíthatatlan”; Puhvel 1984: 32: „valószínűtlen”, mind érvek nélkül): hurri *terminus technicus* => legjobb esetben is hurri jövevénytörzs;

(2) *hulk-* 'kocsi' a *hulkahar* 'rabló (*kocsihajtó)' szóban ← hett. ^{GIŠ}*huluganni-* 'kocsi' (Schultheiß 1961: 225, Greppin 1980: 205, 1982a: 70; Tischler 1977-1983: 283: „verfehlt”; Puhvel 1991: 373: „fruitless”, érvek nélkül: *huluganni-* ismeretlen eredetű (Kloekhorst 2008: 361: nem-ie.), *-nni-*suffixum => hurri a hettitában, a hurri **hulug(a)-* tő kerülhetett az örménybe;

6. A luvi kölcsönzések

(1) *laxur* 'zeller (néha petrezselyem)' ← heth. „*lahhur-* ‚leafy vegetation““ (→ ^{GIŠ}*lahhura-* 'fa áldozati asztal', ^{GIŠ}*lahhurnuzzi-* 'lombozat, fák és növények zöldje, ágakból font gyékény', Greppin 1981a, 1982a: 70 (követi Puhvel 1998; Tischler 1990: 16: „oberflächlich”)

- P: nem feltétlenül függnek össze mint **lahhur-* (Kloekhorst 2008: 513-514)
- M: ^{GIŠ}*lahhurnuzzi-* < **lahhurn(iya)-* ‚eszköz, amivel *lahhurniyazik*‘ < **lahhurna-* ‚luvi képzésmódú főnév‘ => luvi **lahhur-* ‚lomb *vel sim.*‘ (vö. még lit. *lóva* 'fadeszka' < **loHw-* > **leh₂w-r* > **lahhur-*, vö. Puhvel 1998: 35, 2001: 28) => luvi **lahhur-* → *laxur* (közös eredet a laringális miatt nem lehet; közös szubsztrátum ellen az ie. párhuzam); ?^{GIŠ}*lahhura-*;

(2) *vaš* 'jó, bravó' ← hier.-luvi *wasu-*, ékírással luvi *wašu-* 'jó' (Schultheiß 1961: 222; követi Greppin 1978b: 122, 1980: 205, 1982a: 67, 71), utóbbi ie. **h₁wesu-* 'jó' (LIN: 253), ebből nem jön ki az örmény szó; **s* > *š*/*_u* (mint fenn) + szabályos apokopé (hett. *āššu-* / *āššaw-*);

(3) *torr*² 'venyige, kacs' ← hier.-luvi *tuwarsa-* 'venyige' (Greppin 1978b: 118-119, 1980: 205, 1982a: 70)

- P: örm. †*tur* lenne (luvi *-uwa-* > *-u-* szabályos), hanghelyettesítés [u] → [o]? *ad hoc*, szokatlan Auslaut a **r* helyett;

(4) *xarín* 'keverék, kevert, együtt vmivel' ← hett. **harn-* 'kever', vö. *harnammar* 'élesztő, erjedés' (Schultheiß 1961: 220, Tischler 1977-1983: 178: „wertlos”, érvek nélkül) ↔ Olsen 1999: 252, 884: iráni **xwarnā-* < **swelno-* 'hőtség' (jelentésanilag problémás)

- M: *ḫarnammar* ← **ḫarna-* '?' (Kloekhorst 2008: 309-310), de = luvi **ḫarna-* → *ḫarnanti-* 'élesztő, kovász' (→ hett. *ḫarnanta-* 'ua.' > ^{NINDA} *ḫarnantašši-* 'kb. kelesztett kenyér'): a) *ḫ* → *x*; b) *i*-tő: **ḫarniya-* > *ḫarni-* (luvi, szabályos);

7. Történeti problémák

- nemzetközi kutatás: bevándorlás a Hettita Birodalom felbomlása után, vö. még Hérodotos VII.73: az örmények a phrygök *apoikosai*;
- örmény kutatás: Hérodotos téved + bizonyítékok már az örmények II. évezredi anatóliai otlletére: 1) Hayaša ~ *hay-* (de vö. Kitazumi 2013), 2) hayašai névanyag örmény értelmezése (*petitio principii*)
- ha vannak hettita jövevényszavak: 1) nemzetközi kutatás: a hettita nyelv túlélte (soká) a Birodalom összeomlását, mint beszélt nyelv; 2) örmény kutatás: újabb bizonyíték a második évezredi otlletre;
- az örmény nem zárkózik el a jövevényszavaktól
- nincsenek hettita jövevényszavak, csak néhány luvi: 1) illeszkedik a hagyományos képbe: az örmények a Hettita Birodalom összeomlása után jelennek meg és a luvik szomszédai – egy érv amellet, hogy a hettita nem élte túl a Birodalmat; 2) nem támogatja az örmény kutatók nézetét + újabb érv a Hayaša-kapcsolat ellen

Válogatott hivatkozások

Beekes, Robert (2010): *Etymological Dictionary of Greek I-II*. Leiden – Boston

Benveniste, Émile (1929): Titres iraniens en arménien. *Revue des études arméniennes* 9, 5-10.

Benveniste, Emile (1964): Éléments parthes en arménien. *Revue des études arméniennes* 1, 1-39.

Cheung, Johnny (2007): *Etymological Dictionary of the Iranian Verb*. Leiden – Boston

De Vaan, Michiel (2008): *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden – Boston

Djahukian, Gevork B. (1990): Did Armenians Live in Asia Anterior Before the Twelfth Century B.C.? In: Thomas L. Markey – John A. C. Greppin (szerk.), *When Worlds Collide. The Indo-Europeans and the Pre-Indo-Europeans*. Ann Arbor, 25-33.

Forssman, Bernhard (1980): Hethitisch *kurka*-Comm. ‚Fohlen‘. *Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung* 94, 70-74.

Fortson, Benjamin (2010²): *Indo-European Language and Culture. An Introduction*. Oxford

- García Ramón, José Luis (2011): Idg. **(s)peh₂* ‚in (heftige) Bewegung setzen, ziehen‘: Ved. *pā* 3, heth. *pipp(a)*-^{hhi} und gr. *σπῶω*, arm. *hanem*. In: Thomas Krisch – Thomas Lindner (szerk.), *Indogermanistik und Linguistik im Dialog. Akten der XIII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft vom 21. bis 27. September 2008 in Salzburg*. Wiesbaden, 134-148.
- Greppin, John A. C. (1975a): Hitt. *-z(a)*, Arm. *z* and the Theory of Armeno-Hittite Loan Words. *Journal of Indo-European Studies* 3, 87-94.
- Greppin, John A. C. (1975b): A Note on Hitt. *tarlā*. *Revue Hittite et Asianique* 33, 55-57.
- Greppin, John A. C. (1978a): A Further Comment on the God *Šanta-/Sandōn*. *La Parola del Passato* 33, 411-413.
- Greppin, John A. C. (1978b): Luwian Elements in Armenian. *Drevnij Vostok (Hin Arevelkʻ)* 3, 115-126.
- Greppin, John A. C. (1978-1979): Armeno-Luwica. *Revue des études arméniennes* 13, 7-13.
- Greppin, John A. C. (1980): „Hittite“ Loan Words in Armenian. In: Manfred Mayrhofer – Martin Peters – Oskar E. Pfeiffer (szerk.), *Lautgeschichte und Etymologie. Akten der VI. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft, Wien, 24.-29. September 1978*. Wiesbaden, 203-207.
- Greppin, John A. C. (1981): Armenian *laxur*, Hittite *lahhur*. *Revue des études arméniennes* 15, 5-9.
- Greppin, John A. C. (1982a): The Anatolian Substrata in Armenian. An Interim Report. *Annual of Armenian Linguistics* 3, 65-72.
- Greppin, John A. C. (1982b): A Note on Arm. *išxan* ‚ruler‘. *Annual of Armenian Linguistics* 3, 57-59.
- Greppin, John A. C. (2011): Urartian Sibilants in Armenian. *Historische Sprachforschung* 124, 292-296.
- HED = Puhvel, Jaan (1984ff.): *Hittite Etymological Dictionary*. Berlin – New York
- HEG = Tischler, Johann (1977ff.): *Hethitisches Etymologisches Glossar*. Innsbruck
- Hübschmann, Heinrich (1895): *Armenische Grammatik I. Armenische Etymologie I. Die persischen und arabischen Lehnwörter im Altarmenischen*. Leipzig
- HW² = Friedrich, Johannes et al. (szerk.) (1975ff.): *Hethitisches Wörterbuch*. Heidelberg
- Kitazumi, Tomoki (2013): Zum Problem der Gleichung heth. *Hayaša* = arm. *haykʻ*: *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 163, 511-517.
- Kloekhorst, Alwin (2008): *The Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*. Leiden

- LIN = Wodtko, Dagmar S. – Irslinger, Britta – Schneider, Carolin (2008): *Nomina im indogermanischen Lexikon*. Heidelberg
- LIV² = *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstambildungen*. Unter Leitung von H. Rix bearbeitet von M. Kümmel, Th. Zehnder, R. Lipp, B. Schirmer. Wiesbaden, 2001
- Lubotsky, Alexander (2001): Reflexes of Proto-Indo-European *sk in Indo-Iranian. *Incontri Linguistici* 24, 25-57.
- Mallory, James P. – Adams, Douglas Q. (2006): *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford
- Martirosyan, Hrach K. (2010): *Etymological Dictionary of the Armenian Inherited Lexicon*. Leiden – Boston
- Mayrhofer, Manfred (1996): *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen II*. Heidelberg
- Melchert, H. Craig (1993): *Cuneiform Luvian Lexicon*. Chapel Hill
- Mkrtschjan, N. (1974): Neue hethitisch-armenische lexikalische Parallelen. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 22, 313-319.
- Morpurgo Davies, A. – Hawkins, J. D. (1987): The Late Hieroglyphic Luwian Corpus: Some New Lexical Recognitions. *Hethitica* 8, 267-295 (= Fs. Laroche).
- Olsen, Birgit Anette (1999): *The Noun in Biblical Armenian. Origin and Word-Formation. With Special Emphasis on the Indo-European Heritage*. Berlin – New York
- Pokorny, Julius (1959): *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch 1*. Bern – München
- Puhvel, Jaan (1998): Remarks on the Anatolian sources of Armenian *laxur*. *Annual of Armenian Linguistics* 19, 33-36.
- Rieken, Elisabeth (1999): *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*. (StBoT 44). Wiesbaden
- Schmitt, Rüdiger (2007²): *Grammatik des Klassisch-Armenischen mit sprachvergleichenden Erläuterungen*. (IBS 123). Innsbruck
- Schultheiß, Tassilo (1961): Hethitisch und Armenisch. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 77, 219-234.
- Weeks, David Michael (1985): *Hittite Vocabulary. An Anatolian Appendix to Buck's Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*. Doktorische Arbeit, University of California, Los Angeles
- Witzak, Krzysztof Tomasz (1991): Indo-European *sṛC in Germanic. *Historische Sprachforschung* 104, 106-107.